

TALLIÁN MARIANN

A Dalnok

avagy a Cseh Tamás-jelenség és a modern kori vívmányok

Első tétel: Az emberiség hajnala

A barlang bejárata előtt fészkelődve gyűlnek össze a törzs tagjai. Kicsik és nagyok, idősek és gyengék a földön ülve várják a sámánt. Füst járja be a levegőt, a jól megakart tűz melege perzseli a bőrüket, izzadt homlokukról csorog a veríték. A fojtott izgalom halk morajlásba tör át, ahogy közeledik a kiválasztott. A magasba csapó lángok és a kipattanó szikrák zizzenése, kopogása, a zakatoló lihegések, fel-felkiáltó felszavak, nyögések egybeolvadnak. Az emberek ritmikus dülöngélésbe kezdenek. Egy kíváncsi fiú vágyakozva tekint fel a poros földről, fel a csillagokra. Egy gyermek a tűz közelébe szalad, anyja visszahúzza. Egy fogatlan öreg remegő testtel törekszik előre, hogy jól lásson. Egy pillanatra mindenki elhallgat, lassan kiválik a mindent elborító füstfelhőből egy magas termetű, bozontos hajú, izzó szemű férfi, ráhajlik botjára, ütemesen dobolni kezd, majd mély torokhangon, duruzsolva rázendít:

TA- RA- RA- RA- RA- RAM, TA- RA- RA- RA- RA- RAM, TI- RI- RI- RI- RI- RIM

Szemével, mintha csipné a füst, hunyorítva néz felfelé, oldalra, fejét ütemesen fordítgatja, mint egy madár. Szája félregörbül, mosolya torz vigyorra változik. Elkezdődik a szertartás. Izzadt homlokán gyöngyöznek a vízcseppek, haja belelóg szemébe. Rágörnyed botjára, köveire, melyekkel dobogva veri a ritmust, egyre gyorsabban, fokozza a tempót, egyre erőteljesebben énekel, hangját kiereszti, fejét fordítgatja, fintorog, grimaszokat vág, transzba esik, és egyre csak ismételteti, most már hívó szavakkal, felkiáltásokkal vegyítve:

TARARARAM, TARARAM, TIRIRIRIM.

Magával ragadja közönségét, a kör, melyben ülnek, kozmikus térré válik, lelkük együtt, vele, őáltala törekszik felfelé, fel az égiekhez. A kapu, amit transzcendentális csatornáján megnyit számukra, a szellemekkel, a fentiekkel kapcsolja össze hallgatóságát, üzeneteket közvetít és fogad. A lelkek húrjai együttesen rezonálnak, az egyénekből befogadó, majd a sámánnal kölcsönhatásban sugárzó közösség válik. Közös katarziszban oldódnak fel mindannyian, szeretettel átítatva dúdolják dallamát, ütik lábukkal a ritmust. Ebben a hangulatban ülnek, énekelnek mindannyian még sokáig az éjszakában.

Az őserő sugárzik ebből az emberből, aki nem akar mást, csak énekelni, akinek van egy „ügye”. Az „ügy”, hogy dalaival elvigyen minket egy utazásra, ahol bepillan-

tást nyerhetünk az Örök Vadászmezőkre. Ez élteti, más vágya nincs, ő az ősközösség egyik tagja, egy a sok közül, nem vezetője, nem hatalmi pozíciókra éhes ember, nem érdekek vezérlik, csak van egy „ügye”.

Majd kilépve az őskorból, századokat átugorva, a 7. század felé, már dalnoknak hívják őt, aki pengetős hangszerével járja a falvakat és a városokat, várról várra jár, történeteket mesél, dalol. Önfeledten imitálja a harcot, a küzdést vagy éppen megnevetteti a várudvaron a szorgos népeket, abban a szegény, szomorú időszakban, amikor az emberek korán halnak, mert a túlélésért való mindennapi küzdelem hamar felemészti erejüket. Betegségek, pusztító harcok tizedelik a népességet, a feudális középkor sötét időszakában járunk. Dalaival vigasztalást nyújt, vagy fellelkesít, értéket teremt, közvetít a nyomorúságos élethelyzetben élőknek. Kéréseiket tolmácsolja az ég felé, mint Merlin, a dalnok, a bárdok őse, a boszorkánymester, hogy túléljék a napot. Varázsol, énekbe bújtatott bűvös szavakkal. Vagy forradalmat szít, suttogva buzdítja híveit egy jobb jövő reményében. Később a társadalom kívülállójává válik, egyre inkább megvetett vándorzenész lesz, vásári komédiás, utazó mágus, aki nem akar mást, csak énekelni. Aprópénzen tengeti magát, meghúzódik egy tanyán és esténként a szalmán ülve faragja rímjeit, hangszerével kísért dallamára a gyermekeknek.

Majd 1200 táján megjelenik a trubadúr, a dalköltő. A dallam ihlette költészet, a vers születésének hajnala ez. A költő és a zenész külön válik, mégis együtt alkot egészet. A trubadúr szó azt jelenti: kitalálni. A verset, a megfelelő kifejezést tarka dallamfoszlányokra „kitalálja”, a valóságból, vagy a történelmi múltból vett történeteit „megtalálja” hozzá a költő, majd a dalszerző, s dallamával lelket ad a szavaknak, életre kelti a balladát, a chansont. A dalszerző inspirálja a költőt, ihletet kap tőle. Még együtt járják a vidékeket, de már önállóan is alkotnak. Sokszor egy és ugyanazon személy a dalköltő és az énekes. Lassan megjelenik az öntudatos művész, aki saját gondolatait kultúránkba rögzítve szeretne nyomot hagyni maga után. Szellemi termékét örömmel, büszkén vállalja, mutatja be, és saját nevével jegyzett műveire jól vigyáz. Formájában ugyanazt a szerepet tölti be, mint elődjei, akik dallammal kísért szavakkal építették az ősidőktől fogva az emberi kultúrát. Örök vándorlásban, ahol a hallgatóság és az előadó egy közös, misztikus térben együtt lebeg, az ének katarziszt átéli, lelkük egybe forr, és az égiekhez kapcsolódik.

Az emberfeletti határtalanban keresi önmagát a pengetős dalnok, mint közvetítő csatorna, sokszor a hűbéres lovagság tagjaként szolgálja mindannyiunk közös ügyét, életjelet hagyva maga után.

Igy jutunk el a Németországban elterjedő Minnesangig, ahol a művész magányosan bolyong az élet útvesztőin, a természetről énekel, egészen a mesterdalnokokig, akik tudós, céhbe tömörült zenészek dalköltészetét gyakorolják, és egymással versenyeznek. Ez már városi műfaj, a népi és a szakrális dalköltészet keveredik benne. A kereszténység elterjedésével az egyház eltűri az énekmondókat, de csak, ha a gregorián korál visszhangjait is belevegyítik énekükbe. A 13. század derekán megjelennek a többszólamú komponált zeneművek, a magányos énekes nem magányos lovag többé, hanem városi alkalmazott, zeneszerző immár.

Második tétel: a 21. század. Napjainkban Budapesten

A helyszín egy Aréna, több ezer fiatal és felnőtt tülekedik, hogy jól lásson. Idegesen járkálnak egész napos programokon, hogy le ne maradjanak egy-egy fontos eseményről, például az élő *live*-ről, a termékbemutatóról, vagy keresik kedvenc játékosukat, *gamer*üket, videóukat egy-egy autogramért. A színpadokon a felállított komputerek előtt ülnek a játékosok és egymással versengenek. A komputerek képernyőit hatalmas LED falakon közvetítik a nézőknek. Ezeken követhetjük, ahogyan a zseniálisan animált játékokban lőnek, harcolnak, ölik egymást a színpadon ülő játékosok. A virtuális világ játékaik akár a középkorban is játszódhatnának. Vannak történelmi, stratégiai játékok is, ahol a cél a zsákmányszerzés, a gyarapodás, és minél ügyesebben játszik valaki, annál több és jobb lehetősége lesz a játék folytatásához. A látogatók nem szenvednek hiányt semmiben, nem betegesek, nem éheznek, nem csatából jöttek, sőt hosszú életben reménykedhetnek az orvostudomány és a jóléti világ gazdasági fejlődése által. Mindenük megvan, mégis, a legújabb, a legfrissebb termékeket, újításokat igyekeznek itt minél hamarabb beszerezni, nehogy hiányérzetük támadjon, hogy lemaradtak valamiről.

Vannak egyéb színpadok is, ahol a videókkal találkozhatnak az érdeklődők. Hosszú, tömött sorokban állnak az emberek, sorszámot húznak, hogy a több órás várakozást lerövidítsék, és kezét foghassanak kedvencükkel. Plakátot vásárolnak, amit majd kitesznek a falra.

A *youtuberek* világa, a naprakész információkkal, kritikákkal, ismertetőkkal, beszámolókkal és a történeteikkel nagyon aktuálisak, minden nap friss tartalmakkal jelentkeznek. Ők nem bandukolnak hangszerükkel tájról tájra, egyetlen gombnyomás csupán, és mindenhol jelen vannak a neten, miközben otthon ülnek puha foteljeikben. Gyorsan reflektálnak a napi politikára, celebpletykákra, vagy éppen egy-egy fontos eseményt mesélnek el. Sokszor dalban is, énekelve. A legfrissebb tartalmakat, videókat feltöltik a hálóra és netes csatornájukon közvetítik őket. A csatorna szétterjed a hálón, nincs határa, nincs iránya, mindannyian rá tudunk csatlakozni bármikor, ez a hatalmas rendszer akaratlanul is összeköt minket. Egy az ügyünk: jelen lenni, lépést tartani az idővel, mindig naprakésznek lenni, abban a vágyban, hogy *nyomot* hagyjunk magunk után. Ez az „ügy” hívta létre a videókok létjogosultságát, a *bloggerek* és *vloggerek*, akik bárhonnán jönnek, bárkik is ők, valamiféle „ügyek” közvetítői a társadalmunkból. Nekünk üzent tartalmaik apró, villanásnyi életattitűdök a jelenből. A múltunk nem érdekes már, csak a jelen pillanatai. Ezért nem varázslók, csak imitátorok ők. Internetes *celebek*. Milliók vannak egyszerre a hálón, mondhatni: az emberiség kiválasztott, gazdagabb része rendszeresen ott van. Ez a jelenlét a jóléti társadalom fogyasztási értékmérője is egyben. Egy-egy internetes varázsló-imitátor nem egyetlen falnyi embert, hanem százezreket szólít meg. Célja, hogy minél többen, minél többet lássanak-halljanak, mindent, sokat és egyszerre akar. Hiszen a nézettség likeokat, népszerűséget hoz, a népszerűség pénzt termel, a pénzt újabb drága komputerek és digitális eszközök megvásárlására költhetik az előadók, ami még több nézettséget hoz, és még több pénzköltést, és így tovább. Mi kihasználjuk az internet adta lehe-

tősegeket, véleményünket megoszthatjuk másokkal, hogy tetszik-e, vagy sem, bele is szólhatunk, kommentálhatjuk őket, ez ám az igazi közösségi élmény. Másnap e mailben, vagy chaten még meg is vitathatjuk, mi felhasználók, kinek mi tetszett a legjobban, milyen tartalomról maradtunk le, amit gyorsan pótolnunk kell. Ez a szórakozás és szórakoztatás nem a túlélésről, a megmaradásról, hanem az érvényesülésről szól és a magamutogatásról. A videósok nem a társadalom szélén botorkálnak, hanem jól fizetett, sokak által ismert alkotók. Miközben alkalmazott közvetítőkké válnak, társadalmunk e sokszor *likeolt*, *szelfizett* és népszerű videósai tulajdonképpen a mi áldozataink. Mert mindig jön egy fiatalabb, egy még provokálóbb erejű közvetítő, aki még bravúrosabb vívmányaival meghódítja a szíveket. A régebbit már ritkábban nézzük, mert kopottabbá lesz, tartalma elavul, s már törölhetjük is a követésüket. Időlegesen nyomot hagytak ugyan a platformon, de egy idő után már nem elég friss a mondanivalójuk. Elfelejtjük őket, jön a következő nemzedék, új tartalmakkal, új kommunikációs bűvészmutatványokkal. Felhasználtuk és elhasználtuk műveiket.

A lélek kiürül, a tartalom elfárad, a csatorna megszűnik. Értékek helyett pillanatnyi élvezeteket, benyomásokat, ötleteket gyűjtöttünk, s bár látszólag együtt voltunk a térben, valójában egyenként, külön-külön éltük át, ha volt még egyáltalán, a katarziszunkat. A digitális közösség nem megtartó, csak csábító erő. Egyesek kikapcsolják a komputert, egyszerűen megunják, mások halálukig nyomkodják a billentyűzetet az olcsó szórakoztatás és könnyű tájékozódás kedvéért.

Harmadik tétel: Az 1970-es évek, valahol Magyarországon

Többnyire füstös vonattal érkezik, fekete bőrröndjében a gitár, fején kalap, szájában cigaretta. A vonat büféablakából egy bohócszerű arc tekinget kifelé. Mosolyog, mindig mosolyog, mégis van valami bizonytalanság abban, ahogy ajkát felhúzza fél torz mosolyra, és hunyorogva mereng a távolba, párás, sötétbarna szemekkel. Sűrű szemöldöke keretezi ezt a bizarr arckifejezést. Egyszerre keserű és vidám. A kamaszok féktelen érzelmkitörései, a megélt életút, az igazmondó hálás-hálátlan szerepe, mind-mind ott vannak a barnával kontúrozott arc ráncáiban. Egyetlen óriási, elfojtott nevetés sugárzik belőle. Nevet rajtunk, nevet magán, a sorsunkon és a világ okoskodásain. Kinéz az ablakból, és mint egy nagyra nőtt gyerek csodálkozva figyeli a tájat. Vörösborot kortyolgat, cigarettázik és rettenetesen izgul. Fellépése lesz egy vidéki pódiumon.

A közönség fojtott suttogásokkal, csöndes beszélgetéssel várja az énekest. A szocialista hatalmi rendszer nem viselte az őszinte szót, sem a gyülekezést, de az értelmiségnek titkos találkozási pontja lehetett egy művelődési ház, egy könyvtár, vagy egy színház pódiumterme. A politikai áthallásokra nyitott füllel, az előadó felé nyitott szívvel, bizalommal ülnek be a nézők az előadásra. Izgatottan szívják be a cigarettafüstöt, szívesen ülnek a földre, egymásra dőlnek, dobolnak lábukkal a ritmusra. Egy este, egy szeánsz, ahol önfeledten kikapcsolnak, szabadon énekelnek, ünneplik az életet, és nevetnek a keserű mindennapokon. A szív közös és titkos dobbanása, amire mindannyian várnak.

A versek kitalálója és „megmagyarázója”, vagyis énekese, mint a trubadúrok ketőse, közös ügyként szolgálják a jelenlévőket. Információjuk a világról, mint egy-egy novella, ebben a műfajban ballada, elmesél egy történetet az életükről. Korrajzok ezek, egy nemzedék gondolatait, érzéseit, élményeit fogalmazza meg mind a szerelemről, az ifúságról, a reményekről és a reménytelenségről.

Amikor fellép a pódiumra a bozontos, izzó szemű ember és égő cigarettafüstjében, kezében gitárjával meghajol, felzeng a taps. A varázsló kérdően néz körbe, némán szemléli közönségét. Egyszerre esendő és tekintélyt parancsoló. Mintha választ várna, mintha az adott szót, sőt saját létezését, valóságát, jelentését közlésével együtt megkérdőjelezné. Leül, gitárjára görnyed, szinte egyggyé válik vele, hosszú karjainak meghosszabbítása a hangszer. Sziluettje kirajzolódik a reflektor sugarából, füst lengi át, izzik körülötte a levegő. Arca felderül, szemét becsukja, ahogy halkán elkezd verni a taktust hangszerén. Majd beszélni kezd, suttogva, szinte behúzza a hallgatóságot a búvkörébe. Játszik a szavakkal, bűvészkedik a hangokkal, néha füttyül, néha felkiált, vagy dobnak használja hangszerét. Időnként perces szüneteket tart két szó között, majd belelendülve rácsap a húrokra, és fejét hátra vetve nyög egyet. Néha belefeledkezik a dallamba és csak dúdolgat, lá-lázgat, félszavakat ismételtet. Bűvészként varázsolja a szavakat a hangokkal vegyítve, mimikájával, szemöldök ráncaival, mosolyával színészként éli bele magát szerepébe. Történeteinek súlya van, minden szónak jelentése, nincs egy elhagyott szótag, egy félrecsúszott hang. Minden megélt, átélt, a legpontosabban kidolgozva és előadva. Mégis improvizatív kommunikációjával rezonál a közönségre, tekintetével irányítja, démonizálja a közönséget, mint a sámán az ősközösséget. Személyes kisugárzásával, megismételhetetlenül zúdítja nézőire lelkiségét. Minden előadott perc csak ott és akkor érvényes. Nincs önisméltés, ismert modorosság, a pillanat töredékében dől el az általa megfogalmazott igazság előadói mibenléte. A perc töredékében változtat hangsúlyt, vagy szünetet, akár dallamot, attól függően, hogy a közönség és közte a transzcendens pillanat milyen megoldást kíván. Öntörvényű egyéniségével önálló éltre kelti a verseket. Pedig nem csinál trükköket, nincs neon háttérkép, intelligens lámpapark, vagy digitális felhők, *mémek*, *emojik*, se tánckar, se LED-fal. Csak ül, rágörnyed gitárjára, és szívéből dalol, mert ezt szereti. Ez az ügye. Nem törekszik, nem nyomakszik, nem siet, ráér. Keserédes hanglejtése, egy eltitkolt szomorúság, mely mindig ott van a szemében, aztán az önfeledt kitarulkozás, az őszinte, szívből jövő hangok, sóhajok, a dalok fokozódó intenzitása kozmikus erőterré változtatja a kis pódiumot. A csendes összenézésekből, felnevetésekből, dúdolgatásokból átszellemült közönség, közösséggé változik, együtt énekel, szeret, sír az előadóval. Lelkük egyggyé válik, katarziszukat együtt élik át és a csatorna közvetítője eléri az égieket. A pillanat túljut az ég határán, a világ hálóin, és valahol a semmiben („a semmi ágán”) találja meg fogadóját. Ügyük egyggyé vált. Túlélni a kádári korszak alságos mindennapjait és megpengetni a szív húrjait.

A varázsló nem más, mint a mi dalmondónk. Cseh Tamás.

Vajon a digitális tér hálóin függő közösségeket kiszolgáló vásári komédiások milyen nyomot hagynak maguk után? Vajon a milliókat megszólító, fényben, sikerben élő netes celebek, bár örökre rejtelet hagynak a digitális térben, beépülnek az őskő-

kortól kialakult egyetemes kultúránkba? Vajon közvetítenek valamit a magába bele-
gabalyodott hálóból, melyből már nincs szabadulás? Vajon ez a háló, mely világunkat
ördögi módon átszövi, nem zárja el végképp az utat az égiek felé? Vajon beivódik-e
a bőrünk alá színes és látványos tartalmuk és még halálos ágyunkon is halljuk legbe-
lülről, lelkünk mélyéből a Boldog Vadászmezőkre készülődve, mint azt az egyszerű
dallamot:

TA-RA-RA-RAM-TA-RA-RA-RAM-TI-RI-RI-RI-RIM...

